

Поляки, оточені в «Блоці», не здавалися до тієї пори, поки повстанцям не вдалося направити на нього напівпорожню палаючу цистерну з паливно-мастильним матеріалом, яка стояла неподалік, на підвищеній місцевості.

Бій, який тривав протягом двох діб, закінчився на користь УПА. Здобуті вибухові матеріали було переправлено паромом у с. Звіждже (Звіздівку), на другу сторону річки Горинь, де вже починалась «упівська республіка» і куди німці не потикалися. Перед початком акції повстанці підірвали два залізничні мости у напрямку м. Костопіль, щоб унеможливити допомогу звідти німецького гарнізону та польської поліції, крім того, було перерізано телефонні дроти. Після докладної розвідки вночі 21 квітня 1943 р., почався масований наступ УПА одночасно з трьох сторін. Наступ очолив командир військової округи «Заграва» Дубовий разом зі своїм заступником Бористеном. Сотня Гострого розпочала бій, щоб ліквідувати оборонний пункт німців і поляків у будинку-бункері (так званому Блоці), сотня Наливайка відповідала за знищення важливих об'єктів у кар'єрах: комбінату для дріблення і сортування каміння, електростанції, головних адміністративних будинків [4, 39; 5, 9].

Запасами здобутих вибухових матеріалів Українська Повстанська армія виконала багато саботажно-підірвних акцій на Поліссі, здобуваючи необхідну зброю, медикаменти та інше вкрай потрібне відділам УПА, які стрімко збільшувались.

За іншою версією, Українська Повстанська Армія провела продуману політичну, відплатну акцію проти поляків, які тісно взаємодіяли з німцями, що негативно відображалось на житті українського населення з прилеглих сіл.

З нагоди 60-річчя цих подій на місці, де колись було містечко Янова Долина (тепер с. Базальтове), 20 квітня 2003 р. відбулося відкриття меморіальної пам'ятної дошки на честь цих подій [6, 6].

Список використаної літератури

1. Климчук А. Правда про «Волинську різню» / Андрій Климчук // Мистецькі грані. – 2011. – № 18 (берез.). – С. 22–23.
2. Osada JANOWA DOLINA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wolyn.ovh.org/opisy/janowa_dolina-03.html
3. Михайлишин О. Взірцеве селище Янова Долина як новий тип робітничого поселення на Волині у 30-х роках ХХ ст. / О. Михайлишин // Архітектура і сільськогосподарське будівництво. – 2009. – № 10. – С. 166–173.
4. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942–1952 / П. Мірчук. – Мюнхен, 1953. – 320 с.
5. Намозов О. Янова Долина – погляд у майбутнє / О. Намозов // Віче Костопільщини : Костопіль. район. громад.-політ. газ. – Костопіль, 2008. – № 16. – С. 9
6. Франчук В. «Заграва» над Яновою Долиною / В. Франчук // Волинь : обл. нар. часоп. – № 17. – С. 6.

Ірина Петрова

Мікроісторичний аспект українсько-польських взаємин в роки Другої світової війни на прикладі сіл Борщівка, Жаврів і Глибочок Гошанського району Рівненської області

У статті розглянуто особливості українсько-польських відносин у період Другої світової війни на прикладі конкретної сільської громади (сіл Жаврів, Глибочок, Борщівка Гошанського району Рівненської області) та аналізується структура співжиття поляків та українців на мікроісторичному рівні. Увага акцентується на тому, що співжиття двох народів корелювалося місцевими умовами та не завжди вписувалося в рамки польської політики на Волині, а також польсько-українського протистояння в роки Другої світової війни.

Ключові слова: польсько-українські взаємини, мікроісторичний аспект, сільська громада, Друга світова війна.

Петрова Ірина. Микроисторичний аспект украинско-польских отношений в годы Второй мировой войны на примере сел Борщевка, Жавров и Глибочок Гошанского района Ровенской области. В статье рассматриваются особенности украинской-польских отношений в период Второй мировой войны на примере конкретной сельской общины (сел Жавров, Глибочок и Борщевка Гошанского района Ровенской области) и

анализируется структура общежития поляков и украинцев на микроисторическом уровне. Внимание акцентируется на том, что сожительство двух народов корелювалося местными условиями и не всегда вписывалось в рамки польской политики на Волыни, а также польско-украинского противостояния в годы Второй мировой войны.

Ключевые слова: польско-украинские отношения, микроисторический аспект, сельская община, Вторая мировая война.

Petrova Irina. Mikroistorychnyj Aspect of Ukrainian-Polish Relations in World War II, In Case Of Villages Borschivka, Zhavriv and Glybochok Goscha Diskrict, Rivne Region. The article deals with the peculiarities of the Ukrainian-Polish relations during the Second World War for example, specific rural communities, including villages Zhavriv, Glybochok and Borschivka Goshcha district, Rivne region and analyze the structure of coexistence of Poles and Ukrainian on mikroistorychnomu level. We pay attention to the fact that coexistence of the two peoples korelyuvalosya local conditions and do not always fit into the framework of Polish politics in the Volyn region, and the Polish-Ukrainian conflict in World War II.

Key words: Polish-Ukrainian relations, mikroistorychnyj aspect, rural community, World War II.

Історія на нашій Волині міцно пов'язала два сусідніх народи – український та польський. Упродовж не одного століття між ними розвивалися різноманітні стосунки, характер яких, за твердженням істориків, був складним і неоднозначним. Їх відгомін і сьогодні є складовою історичної пам'яті та свідомості волинян, зокрема моїх земляків із сільської громади Жаврова і Глибочка теперішнього Гошанського району Рівненської області.

Актуальність даної теми, на думку автора, має два аспекти. Перший – суспільно-політичний. У сьогоднішніх умовах все ширшого розвитку українсько-польських зв'язків важливо будувати їх на ґрунті правдивої історії, очистивши від тенденційних, заангажованих політичною кон'юктурою трактувань та інтерпретацій. Історія повинна зближувати, а не роз'єднувати народи. Другий аспект – науковий. На сьогодні ми маємо значну кількість різноманітних досліджень на макроісторичному, міждержавному, політичному й регіональному рівнях. Проте, вони практично відсутні на мікроісторичному рівні в межах невеликих громад та між людьми, що пліч-о-пліч проживали в них. Цю прогалину і прагнув заповнити автор.

З ухваленням Ризького мирного договору 18 березня 1921 р. західноукраїнські землі відійшли до складу Другої Речі Посполитої. Польська влада почала проводити асиміляцію українських земель. Одним із способів асимілювати нові території було обрано політику осадництва.

Польська осадницька колонізація на Волині здійснювалася двома шляхами: через військове осадництво й осадництво цивільне. На початок двадцятих років більш організованого характеру набуло військове осадництво, як державна програма, під яку спеціально виділялися земельні, матеріальні та фінансові ресурси [10, 120].

Вже із 1921 р. польські осадники починають прибувати на Волинь. Навряд чи цими людьми керували політичні та ідеологічні мотиви, зазвичай вони, очевидно, прагнули на нових землях створити нові господарства, забезпечити добробут собі та своїм родинам. Напевно, не кожній переселенській родині було легко зважитись на такий крок, адже перед ними стояло надзвичайно складне завдання – за короткий час перетворити шматок землі у господарство: збудувати житлові та господарські приміщення, придбати сільськогосподарський реманент, худобу тощо. Очевидно, вони розуміли це, але надіялись на власні сили та обіцяну державою допомогу.

Військові осадники, отримавши землю, виділялися в окремі колонії біля населених пунктів, або утворювали нові села. Частіше осадники надавали перевагу утворенню нових сільських осередків. У новоутворених селах вони обирали свою адміністрацію, будували свої громадські заклади – польські школи, бібліотеки, утворювали господарські спілки. Щоб утворити свої села, військові осадники зверталися до повітового староства і надавали дві карти із планом та зовнішніми межами населеного пункту. На околиці сіл Жаврів та Глибочок теж утворилася польська осадницька колонія, яка отримала назву – Борщівка.

Загалом упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. на теренах Волинського воєводства постало біля семи тисяч господарств військових та цивільних польських осадників. У цей період у Здолбунівському повіті виникло 548 господарств цивільних і 243 господарства військових осадників. Слід зауважити, що польській осадницькій колонізації цього повіту надавалося особливе значення з огляду на його прикордонне значення. Так для зміцнення охорони кордону між СРСР і Польщею було прийняте рішення про виділення земель для військових осадників у десятикілометровій прикордонній смузі Здолбунівського повіту. Передбачалося вилучення із дев'яти маєтків 1950,6 га землі і утворення на

цій площі 117 осадницьких господарств. Тому не випадково вже у 1921 р. польські переселенці з'являються в околицях сіл Жаврів та Глибочок, які якраз опинилися у цій смузі [2].

Загалом питання стосунків українців і поляків на Волині у міжвоєнний період та в умовах Другої світової війни сьогодні потребує об'єктивного висвітлення й неупереджених оцінок не лише з наукової точки зору, а й з морально-етичної точки зору, адже воно пов'язане не лише з історією та політикою, а й з долями багатьох людей.

Волинські селяни – очевидці тих подій згадують, що українці із співчуттям ставилися до польських переселенців, надавали посильну допомогу і підтримку новоприбулим. Згодом, коли військові осадники налагодили своє господарство, тим самим відповідали українцям, допомагаючи у скрутну хвилину. У багатьох селах між українськими селянами і польськими осадниками склалися добросусідські відносини. На жаль, ці моменти практично не висвітлені дослідниками, хоча вони є показовими і переконують у тому, що стосунки між людьми можуть будуватися не лише за національними та ідеологічними переконаннями, але й на засадах християнської моралі.

3 лютого 1921 р. сільська громада включається до Майківської гміни Острозького (з 1925-го – Здолбунівського) повіту Волинської губернії [4].

Як уже зазначалося, села Жаврів та Глибочок опинилися в прикордонній смузі за 5–7 км від радянсько-польського кордону. Тому тут був встановлений особливий режим: із заходом сонця до сходу ніхто не мав права покидати своїх дворів, систематичними були патрулювання і перевірки осіб. Будинки, що розміщувалися на околиці Глибочка та будувалися на хуторі Борщівка за згадками селян не могли мати вікон на схід. (Інтерв'ю з Ковальчук Василем Андрійовичем – вчителем села Жаврів Гошанського району Рівненської обл., 2922 р. н. Записано 10 листопада 2006 р.)

На околиці Глибочка з 1921 р. засновується польська колонія Борщівка, де розміщується прикордонна застава, так звана стражниця, і поліцейний постерунок.

Як і повсюдно у Волинському воєводстві, селяни відчували тверду руку польської влади. Вони змушені були сплачувати велику кількість податків, а саме: на собаку, на коня, шляховий, на утримання поліції, чиншовий, земельний та прибутковий. За деякими даними вони складали на селянське господарство від 500 до 1000 злотих. Польська держава активно втручалася у церковне життя, хоча церква в Жаврові залишалася православною. Дійшов до громади і відгомін так званої «пацифікації». На початку серпня 1930 р. поліція зобов'язала місцевого священика оголосити звернення Ю. Пілсудського до жителів східних воєводств із вимогою припинити антидержавні виступи та підтримати владу [3]. Якихось інших відомостей про «пацифікаційну» акцію нами не виявлено. За свідченнями старожилів, не дивлячись на досить жорстку політику, більшість жителів ставилися до Польської держави досить лояльно. Особливо це посилювалося після 1932–1933 рр., коли з'явилися перебіжчики із сусідніх сіл, які відійшли до СРСР, серед яких були знайомі і навіть родичі, що розповідали про голод в Україні.

Нам не вдалося детально встановити якісь подробиці політичної діяльності в цей час, але очевидці свідчать, що селяни брали участь у виборах послів до сейму. Існують непідтверджені відомості про переправи через кордон комуністів і комсомольців. З початку 30-х рр. в громаду проникають націоналістичні ідеї та з'являються прихильники ОУН. За причетність до ОУН до концтабору «Берега Картузька» були засуджені жителі Жаврова П. М. Антонюк та житель Глибочка Г. І. Войтюк. Із наявних даних та свідчень старожилів ні націоналістичний, ні комуністичний рух активної підтримки селян у 30-х рр. не мали [11].

Що стосується релігійної політики влади, то в громаді сіл Жаврова та Глибочка вона також не була особливою жорсткістю. У с. Жаврів продовжувала діяти православна церква, богослужіння в якій велось на українській мові. Її відвідувала абсолютна більшість жителів сіл.

Активнішою була польська влада у проведенні освітньої політики. У с. Жаврів школи не було. Діти, які хотіли навчатися, змушені були відвідувати або польську школу у Борщівці або українську у Майкові.

Таким чином, можна відзначити, що в 1921–1939 рр. громада перебувала під досить сильним тиском польської держави, місцеві органи якої активно проводили її політику. Проте, очевидно, що цей тиск не призвів до жорсткого антагонізму й силового протистояння.

Однак уже налагоджений ритм життя перервала Друга світова війна. Значні зміни відбуваються і в селах Жаврові, Глибочку, Борщівці. Села покидають прикордонні стражники, поліцейські з місце-

вого постерунку та польські пани. На жаль, за доступними нам відомостями, не вдалося прослідкувати їх долю. Принаймні якихось масових арештів очевидці не пригадують. Дехто свідчить, що окремі поляки пропадали по ночах, проте з якої причини достеменно ніхто не знає.

З приходом радянської влади не зазнали суттєвих змін і особистісні відносини між українцями та поляками. Жителі обох національностей пристосовувалися до нової влади. І українці, і поляки землю віддавали добровільно. У с. Борщівка було створено сільськогосподарську артіль. У ній працювало чимало поляків: комірниками, вантажниками, «на вазі» і т. д. (Інтерв'ю з Кравцем Самійлом Максимовичем – жителем с. Жаврів Гощанського району Рівненської обл., 1926 р. н. Записано 23 грудня 2006 р.)

Принципово не змінилися відносини між поляками та українцями і під час німецької окупації в 1941–1942 рр. Жителі Жаврова і Глибочка не пригадують якихось серйозних міжнаціональних конфліктів та ексцесів. У цей період життя було доволі спокійне. Ситуація почала змінюватися з кінця 1942 р., відколи в навколишніх лісах з'явилися озброєні загони, як їх називали селяни, різного роду «партизанка». Відтоді почала зростати напруженість. Зимою 1942–1943 рр. у Борщівку часто навідувалися партизани. За офіційною версією, що закріпилася з радянських часів, взимку 1942–1943 рр. у Борщівці розташовано штаб партизанського загону ім. Михайлова із Славуччини на чолі із майбутнім героєм Радянського Союзу А. Одухою, що і стало причиною майбутніх трагічних подій [11].

Проте, при детальнішому вивченню цього питання, виявилось багато суперечливих моментів.

Так, в інтернет-публікації «Славутські партизани – погляд збоку» В. Г. Берковський, спираючись на архівні документи, зокрема «Отвіт о боевой деятельности соединения А. З. Одухи», робить спробу об'єктивно оцінити їх діяльність. Із даного звіту випливає, що загін, якщо і міг перебувати у Борщівці, то лише декілька днів у січні 1943 р. Після цього його шлях пролягає далеко від наших місць [1].

На нашу думку, каральна операція, проведена в Борщівці, була частиною широкого плану німців по убезначенню територій, що прилягали до залізниці Здолбунів–Київ, на якій почастишали диверсійні акти. Ще одну з можливих причин акції називає житель с. Жаврів В. А. Ковальчук 1922 р. н. Він зазначає, що конкретної причини операції не знає: «Чому палили не знаю, у Борщівці було багато партизанів, можливо через це. Також там переховувалися євреї. Спеціально для них польські сім'ї облаштували у себе в погребах схрони: ставили ліжка, столи. В той час, коли палили Борщівку вони теж там були, тому цілком можливо, що їх спалили теж». (Інтерв'ю з Ковальчук Василем Андрійовичем – жителем села Жаврів Гощанського району Рівненської області, 1922 р. н. Записано 10 листопада 2006 р.) Це абсолютно нова обставина про яку ніхто і ніколи до цього не згадував.

Трагедія Борщівки, спалення села разом із жителями, на довгі роки стала найбільш резонансною подією пов'язаною із поляками та жителями сіл Жаврова і Глибочка. Про саму трагедію зібрано багато спогадів очевидців. Нас цікавило питання наскільки до спалення села причетні українці. За численними свідченнями очевидців можна зробити такі висновки:

а) у спаленні села не брали участі місцеві жителі сіл Жаврова і Глибочка, більше того, постраждало не менше п'яти українських сімей. Тобто цю трагедію не можна розглядати як конфлікт між українцями та поляками на міжнаціональному ґрунті;

б) каральну операцію проводили німці, але провідниками у них були українські поліцаї. Передусім їх було двоє. Що це за люди ніхто із очевидців не знає, але всі твердять, що були вони не місцеві. (Інтерв'ю з Тимошуком Миколою Васильовичем – жителем села Жаврів Гощанського району Рівненської області, 1927 р. н. Записано 23 березня 2006 р.)

На сьогодні встановлені та викарбувані на обеліску всі імена поляків та українців що загинули у Борщівці.

На думку автора, ні характер попередніх відносин, ні самі факти про спалення села не дають підстав кваліфікувати цю подію як українсько-польський конфлікт і віднести її до волинського протистояння 1943–1944 рр. Хоча відголоси цієї війни знаходимо і в Жаврові, але вони навпаки свідчать про велику людяність та приязнь між українцями і поляками, що залишилися між мешканцями громади.

На сьогодні залишилося не багато старожилів, які можуть розповісти про усі події, що відбувалися у ті часи. Проте, варто зазначити, що незважаючи ні на що, майже усі спогади є позитивними.

Про якісь серйозні сутички між поляками та українцями ніхто згадати не може. Навіть навпаки, люди розповідають дивовижні історії про те, як українці рятували польських жителів. Одну з таких історій розповіла жителька с. Жаврів Софія Вікторівна Данилюк 1925 р. н.

«Найбільше мені запам'ятався випадок із сім'єю Дашкевичів. Це була справжня трагедія, «бандерівці» жорстоко закатували цілу польську родину. Вижити вдалося лише двом дітям, які змогли втекти через вікно, а також батьку сімейства, який в той час був на фронті. З Іриною (однією з врятованих дітей) ми були хорошими друзями. Вона розповіла мені історію втечі, і те як їй вдалося вижити. У той страшний вечір вона з братом була в іншій кімнаті, коли до будинку увірвалися озброєні люди і почали погрожувати матері. Передчуваючи щось недобре, вони з братом вилізли через вікно на вулицю. Вже на дворі почули крик матері та постріли, тому вирішили втікати та просити притулку в сусідів. Дітям пощастило, адже односельці зглянулися над ними. Сім'я, до якої потрапила Ірина, встигла за ніч перехрестити її з католички на православну й видати заміж за свого сина, якого до речі, вона ніколи більш не бачила, бо він пішов на війну та загинув там. Наступного дня, коли кати прийшли шукати дівчину (напевне хтось доніс, де вона переховується) полячка вже була україркою – Соловйовою Іриною Євгенівною. Пізніше, вже коли стала дорослою і працювала в місцевій школі, згадувала, що тих людей, які знищили її сім'ю, пам'ятає, але сказати хто, від пережитого страху, боїться ще й досі.

З другою дитиною – хлопчиком теж трапилася доволі цікава історія. У цю жахливу ніч його прихистила інша сім'я, точніше жінка у якої було троє своїх синів. Через день, коли бандерівці прийшли шукати втікача, вона сказала, що це теж її син. Проте, їй не повірили і примусили клястися на Євангелії, що це дійсно її дитина. Жінка погодилася, вона вирішила, що клятва на священній книзі буде меншим гріхом, ніж, якщо вона скаже правду і нелюди вб'ють безневинне дитя.

Коли існувала Борщівка, я була ще дитиною, проте я дуже добре пам'ятаю це село та його жителів. Тоді наша сім'я жила на хуторі, неподалік від цього села. Борщівка була повністю польським селом, там проживали польські осадники, які мали свої земельні наділи та господарювали на них. Ми з моїм братом часто бігали гратися до польських дітей. Великою радістю для нас було, коли польська пані пригощала нас хлібом, у них він завжди був білим і смачним. Ще дуже добре пам'ятаю польського пана Островського. Це був старенький дідусь із довгою сірою бородою, який завжди змушував нас вітатися до нього. Він був найбагатшим серед поляків, мав близько 100 гектарів землі, за його кошти було збудовано у Борщівці школу, стражницю, костюл, світлину – сільський клуб. Більшість осадників були бідними, тому жили і працювали нарівні із звичайними селянам». (Інтерв'ю з Данилюк Софією Вікторівною – жителькою села Жаврів Гоцанського району Рівненської області, 1925 р. н. Записано 5 грудня 2007 р.)

Інший житель с. Жаврів В. А. Ковальчук, сім'я якого жила біля Борщівки, теж багато розповідає про поляків. Особливо цікавою є його розповідь про свою дружбу з поляком Збихом Шимчиком.

«Я разом з ним ходив у сусіднє село Майків в школу. Він був з небагатої польської сім'ї. Жив через дорогу від мене. Взимку, коли були сильні морози, ми часто залишалися, після школи, ночувати у його тітки в Майкові. Це була немолода, дуже привітна жінка. Своїх дітей вона не мала, тому дуже раділа коли ми приходили до неї в гості.

Коли почалася війна, Збих вступив до армії Людова, став польським легіонером. Тут наші з ним шляхи розійшлися. Проте, нам пощастило зустрітися ще раз. Це вже було набагато пізніше, десь у 1982 році. Тоді існувала радіопередача «Скринька пошуків». Я вирішив написати туди листа, щоб знайти поляків, з якими колись товаришував. Відізналося дев'ять чоловік. Серед них був і Збих Шимчик. Він одразу відписав мені та вислав візу, щоб я зміг поїхати до нього в гості. Я прийняв запрошення і поїхав до Польщі. Приймали мене дуже добре. Шимчик возив у Варшаву – показував місто. Пробув я у нього приблизно тиждень.

Зустрічався я також з іншими поляками. Пам'ятаю, десь у 1979 р., коли я працював лісником, одного ранку, оглядаючи територію лісу, бачу на дорозі біля польського обеліска стоїть біла машина з незнайомими людьми. Привіталися, а один питає:

– Ви, часом не Барас будете?

– Так на мене по вуличному кажуть Барас, – відповідаю.

– А Гонтелів пам'ятаєте? Ви до нас молоко на молочарню носили.

Ось так ми і зустрілися через багато років. Потім, ще довго листувалися, а тепер немає ніяких звісток від них, можливо вже померли». (Інтерв'ю з Ковальчук Василем Андрійовичем – жителем села Жаврів Гошанського району Рівненської області, 1922 р. н. Записано 10 листопада 2006 р.)

Інші селяни також з привітністю згадують про польських переселенців, розповідають свої історії, пов'язані із співжиттям людей обох національностей.

Загалом можна сказати, що польсько–українські стосунки, за спогадами старожилів, були виключно дружніми і, не зважаючи на політику польської влади, зазвичай корелювалися місцевими умовам.

Про спільне життя українців та поляків протягом століть і до сьогодні залишилося багато матеріальних згадок. Найбільше про нього нагадує спалена Борщівка та залишки польського кладовища на території сучасного лісу.

Лише у 1977 р. на місці спаленого села місцевими жителями було зведено обеліск, який урочисто відкрили під час виступу місцевих школярів.

У 2003 р. за участю дружини тодішнього президента Польщі І. Кваснєвської та її батька Ю. Конти, який був один, хто із небагатьох уцілів, у Борщівці урочисто відкритий монумент та освячено польський цвинтар. Ця подія викликала великий резонанс і широко висвітлювалася у пресі й на телебаченні. На відкриття пам'ятника зібралася велика кількість відомих людей, що, у свою чергу, викликало цікавість у місцевого населення та ще раз нагадало про страшні минулі події. На місці спаленого села було проведене літургичне богослужіння за участю єпископа Луцького М. Трофім'яка й капелана президента Республіки Польща ксьондза Яна Доміана. Практично це перше богослужіння на братській могилі розстріляних і замучених у березні 1943 р. фашистами. Після цього відкриття продовжили виступи польських та українських делегатів. Зокрема, Юліан Конта розповів про те, як йому вдалося втекти із палаючого села. По закінченню своєї промови він звернувся до місцевих жителів із проханням підійти пізніше до нього усіх, хто його пам'ятає. Міністр Польщі Марек Сівец на запитання польських журналістів чому на пам'ятнику не згадується про участь українців у винищенні поляків відповів: «Життя складається з компромісів і, якщо це мудрі компроміси, то їх необхідно вміти знаходити» [5, 3].

Поляки відшукали імена усіх загиблих жителів Борщівки і закарбували це в граніт меморіалу. Не забули й п'ять українських родин. На хресті напис польською та українською мовами: «Пам'яті близько 250 поляків. Які спочивають тут, мешканців села Борщівка, жорстко закатованих фашистами. З березня 1943 р. спалене село перестало існувати. Нехай спочивають в мирі. Колишні жителі села, родини і Уряд Республіки Польща. 2003 рік».

Отже, проведений у процесі дослідження аналіз характеру взаємовідносин між українцями та поляками в сільській громаді Південно-Східної Волині дозволяє зробити низку узагальнень та сформулювати основні його результати.

Не дивлячись на антиукраїнську спрямованість політики урядів Другої Речі Посполитої, нами не виявлено жорсткого міжнаціонального протистояння в цей період у громаді Жаврова та Глибочка. Багатогранними й різноманітними були міжособистісні стосунки між українцями та поляками, які знайшли своє продовження і в післявоєнний час.

Важливим результатом дослідження можна вважати з'ясування обставин такої трагічної події, як спалення с. Борщівки 3 березня 1943 р. Наші дані беззаперечно свідчать, що ця подія не була наслідком міжнаціональної ворожнечі в громаді, а була ініційована окупаційною владою. Жоден із жителів громади не мав відношення до цієї трагедії, а місцеві селяни із великим співчуттям віднеслися до неї. Нами встановлено вражаючі факти взаємовиручки українців і поляків у трагічні моменти військово-політичного протистояння на Волині в 1943–1944 рр.

Дослідження засвідчило, що повсякденне життя людей обох національностей далеко не завжди вписувалося в русло державної політики та корелювалося місцевими умовами. Трагічні загальнонаціональні конфлікти в сільській громаді Південно-Східної Волині значно пом'якшувалися на рівні міжособистісних стосунків між українцями та поляками, що проживали пліч-о-пліч.

Варто зазначити, що довгий період співжиття двох народів у сільській громаді Південно-Східної Волині не залишився без сліду, який зберігається в народній пам'яті, в місцевій топоніміці. Про це

свідчить пам'ятник загиблим жителям Борщівки. Причому, дослідженням встановлено, що народна пам'ять в більшості зберегла позитивні та світлі моменти в стосунках між українцями та поляками.

Список використаних джерел та літератури:

1. Берковський В. Ч. Славутські партизани – погляд з боку [Електронний ресурс] / В. Ч. Берковський. – Режим доступу : <[http:// www.slavuta/km.ua](http://www.slavuta/km.ua)>
2. Державний архів Рівненської області (далі – Держархів Рівненської обл.), ф. 30, оп. 18, спр. 1769.
3. Держархів Рівненської обл., ф. 300, оп. 1, спр. 83.
4. Держархів Рівненської обл., ф. 407, оп. 1, спр. 1.
5. Кіля Т. Дружина президента Польщі вшанувала пам'ять загиблих родичів / Т. Кіля // Сім днів: Рівнен. тижневик / Рівненська міська рада. – 2003. – 14 листоп.
6. Комар В. Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі 1926–1939 рр. / В. Л. Комар // Укр. іст. журн. – 2001. – № 5. – С. 120–128.
7. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки другої світової війни. Документи з українських архівів і польських публікацій / В. Сергійчук. – К. : Укр. вид. спілка, 2003. – 567 с.

Katarzyna Jędraszczyk

Mechanizm upolitycznienia przygotowań do obchodów 60. rocznicy wydarzeń na Wołyniu – wydarzenia z 1943 roku w dyskursie politycznym 2003 roku

Єндращик Катажина. Механізм політизації підготовки до 60-ї річниці на Волині 1943 р. в політичному дискурсі 2003 р. У статті подано аналіз політичних тенденцій у 2003 р., пов'язаних із проблемою спільного польсько-українського відзначення 60-ї річниці трагічних подій на Волині 1943 р.

Ключові слова: українсько-польські відносини, річниця подій на Волині, історія і політика.

Єндращик Катажина. Механизм политизации подготовки к 60-й годовщине трагических событий на Волини в политическом дискурсе 2003 г. В статье подан анализ политических тенденций 2003 г., связанных с проблемой совместного польско-украинского ознаменования 60-й годовщины трагических событий на Волини 1943 г.

Ключевые слова: украинские-польские отношения, годовщина событий на Волини, история и политика.

Jędraszczyk Katarzyna. Politicization of the Preparations for the 60th Anniversary of the Tragedy in Volyn Events of 1943 in Political Discourse in 2003. In the article analyzes political trends in 2003 in connection with the joint Polish-Ukrainian celebration of the anniversary of the tragedy in Volyn in 1943.

Key words: Polish-Ukrainian relations, anniversary of the tragedy in Volyn, history and politics.

W lipcu 2003 przypadła 60. rocznica tragicznych wydarzeń na Wołyniu. Dla władz polskich i ukraińskich istotną stała się forma upamiętnienia ofiar na Wołyniu i w Galicji Wschodniej. Analiza prasy polskiej i ukraińskiej w 2003 roku dowodzi, iż kwestia przygotowań do obchodów rocznicy stała się głównym tematem w relacjach polskich – ukraińskich. Trudności w interpretacji wydarzeń tego okresu, «różne prawdy historyczne» nawet wśród historyków z jednego kraju, wpływały na postrzeganie rzeczywistości historycznej przez polityków. Na podstawie wypowiedzi publicznych polityków i ich decyzji politycznych można zrekonstruować ten mechanizm i odpowiedzieć, jak problem ten postrzegali ukraińscy politycy (prezydent, jęgo administracja, deputowani, szefowie partii).

5Upolitycznienie rocznicy wiązać należy z podjęciem decyzji w kwestii obchodów przez instytucje centralne. W październiku 2002 roku, powołano grupę mieszaną, składającą się z parlamentarzystów polskich i ukraińskich, której zadaniem było ustalenie treści wspólnego oświadczenia. Powstanie grupy miało zapewnić przeniesienie obchodów tragedii wołyńskiej z płaszczyzny politycznej na płaszczyznę historyczną. Stało się jednak inaczej. Pod koniec 2002 roku władze Ukrainy rozpoczęły przygotowania do obchodów rocznicy. Z upoważnienia Prezydenta Ukrainy 2 grudnia 2002 roku, ówczesny Sekretarz Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Jewhen Marczuk, wydał rozporządzenie o powołaniu roboczej grupy ekspertów do przeprowadzania dodatkowych badań «tragicznych wydarzeń na Wołyniu». Miała ona przeanalizować materiały archiwalne dotyczące konfliktu ukraińsko-polskiego oraz przygotować «obiektywną propozycję oceny tragedii w Wołyniu» sprzyjającą, jak to określono, «stworzeniu w